

SPODBUJANJE DEMOKRACIJE IN OPAZOVANJE VOLITEV

Ena od prednostnih nalog Evropske unije je podpora demokraciji po vsem svetu. Demokracija je še vedno edini sistem upravljanja, v katerem lahko ljudje v celoti uveljavljajo človekove pravice, je pa tudi ključni dejavnik za razvoj in dolgoročno stabilnost. Evropski parlament je kot edina neposredno izvoljena institucija Evropske unije še posebej zavezan spodbujanju demokracije.

PРАВNA PODLAGA

- Člena 2 in 21 Pogodbe o Evropski uniji (PEU);
- člen 205 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU).

POLITIČNI OKVIR IN ORODJA

Evropska unija k demokraciji pristopa tako, da dopolnjuje svoja prizadevanja na področju človekovih pravic (5.4.1.). Njen pristop se opira na Splošno deklaracijo človekovih pravic ter druge mednarodne in regionalne standarde za človekove pravice, demokratične institucije in volitve. Od leta 2015 temelji podpora Evropske unije tudi na agendi za trajnostni razvoj do leta 2030, zlasti njenem cilju 16 o odgovornih institucijah ter vključujočem in participativnem odločanju ter cilju 10 o zmanjšanju neenakosti.

Svet je 17. novembra 2009 sprejel sklepe o podpori demokraciji v zunanjih odnosih Evropske unije, v katerih je predstavil novo strategijo za podporo demokraciji. Ta se prilagaja potrebam posameznih držav, je bolj usklajena in vključuje vse deležnike. Da je v okviru razvojne politike Evropske unije pomembno podpirati človekove pravice, demokracijo in dobro upravljanje, je leta 2011 opozorila tudi Komisija v agendi za spremembe. Evropska unija je leta 2012 sprejela strateški okvir za človekove pravice in demokracijo ter prvi akcijski načrt za njegovo izvajanje. Po arabski pomladi leta 2011 je Unija svojo sosedsko politiko prilagodila tako, da je vanjo uvedla pristop po načelu „več za več“, kar pomeni, da je njena podpora odvisna od demokratične tranzicije in „trdne demokracije“. Državam, ki so pripravljene izvesti politične reforme, so bile ponujene spodbude, kot so tesnejše gospodarsko povezovanje, večja finančna pomoč in mobilnost ljudi ter dostop do notranjega trga Evropske unije.

Svet je oktobra 2019 sprejel sklepe o demokraciji, v katerih je potrdil načela iz sklepov iz leta 2009 ter opredelil nove izzive, s katerimi se mora Unija v okviru zunanjega delovanja nujno celovito spopasti. Med te izzive na primer sodi spodkopavanje demokratičnih procesov in institucij, veliko nezaupanje v institucije in politike, krčenje

demokracijskega prostora za delovanje civilne družbe, vedno več kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter manipulacija z uporabo spletne tehnologije.

Težnja, da bi si EU intenzivneje prizadevala za spodbujanje demokracije, je bila ponovno izražena v [tretjem akcijskem načrtu EU za človekove pravice in demokracijo](#), ki ga je Svet sprejel novembra 2020. V njem so opredeljene prednostne naloge za obdobje 2020–2024, demokracijo pa naj bi vključevali na pet različnih področij delovanja – eno od njih nosi naslov Oblikovanje odpornih, vključujočih in demokratičnih družb.

Svet je leta 2012 v sklepih z naslovom Korenine demokracije in trajnostnega razvoja: sodelovanje Evrope s civilno družbo na področju zunanjih odnosov poudaril vlogo civilne družbe. V sklepih z dne 19. junija 2017 o sodelovanju Evropske unije s civilno družbo na področju zunanjih odnosov je ponovno potrdil, da se Evropska unija zavzema za močno in odporno civilno družbo, ki je v vsaki demokraciji nujna in podpira dobro upravljanje in pravno državo.

Sčasoma se je v politiki Evropske unije izoblikovalo več elementov za delovanje na področju človekovih pravic in demokratičnih načel. Mednje sodijo strategije na področju človekovih pravic in demokracije za posamezne države, ki opredeljujejo prednostna področja ukrepanja in cilje EU v partnerskih državah, ter klavzule o človekovih pravicah in demokraciji v mednarodnih sporazumih, na podlagi katerih lahko Unija prekine trgovanje ali sodelovanje z državo, ki grobo krši človekove pravice in demokratična načela. Eden od elementov tega delovanja je tudi namenski finančni instrument za podporo akterjem civilne družbe na področju demokracije in človekovih pravic (gl. spodaj).

Osrednje orodje za podporo demokratičnim spremembam v tretjih državah, spodbujanje človekovih pravic in pravne države ter prispevanje k doseganju miru in preprečevanju konfliktov pa je opazovanje volitev. Evropska unija v okviru misij za opazovanje volitev daljši čas ocenjuje dogajanje skozi ves volilni postopek. Država gostiteljica mora pred začetkom misije za opazovanje volitev Uniji poslati povabilo. Opazovalci na teh misijah navadno začnejo delo dva meseca pred volitvami in spremljajo ves volilni postopek do razglasitve uradnih izidov in postopka pritožbe, opazovalci na krajših misijah pa spremljajo dogajanje na volilni dan in štetje glasov. Glavni opazovalec je praviloma poslanec Evropskega parlamenta. Po opravljeni misiji se objavi končno poročilo s sklepi in priporočili, ki so smernice za volilno reformo in morebitno prihodnjo pomoč Evropske unije. Unija lahko poleg opazovanja volitev partnerskim državam zagotovi tehnično in materialno pomoč pri volitvah, izboljša pogoje za demokratične volitve in tako poveča zmogljivosti državnih in nedržavnih akterjev ter podpre potrebne reforme, pri tem pa seveda upošteva ves volilni cikel.

Unija in njene države članice so novembra 2021 začele izvajati pobudo [Ekipa Evropa za demokracijo](#). Da bi povečali učinek podpore demokratizaciji po vsem svetu, pobudo sestavljajo trije stebri, in sicer raziskave o dobri praksi in najboljših politikah demokratične podpore, mreža Ekipe Evropa za demokracijo (na svetovni ravni) ter zagotavljanje strokovnega znanja o podpori demokraciji na ravni držav.

Unija in njene države članice za spodbujanje in zaščito demokracije sodelujejo tudi v večstranskih forumih, kot so OZN, Svet Evrope ali Organizacija za varnost in

sodelovanje v Evropi (OVSE). Predsednik Evropskega sveta in predsednica Evropske komisije sta decembra 2021 sodelovala na [vrhu za demokracijo](#) pod vodstvom ZDA, ki je bil namenjen uveljavljanju demokratične prenovne in spodbujanju voditeljev, naj se skupaj odzovejo na svetovni trend demokratičnega nazadovanja. Komisija je sodelovala v več demokratičnih skupinah, ki so bile ustanovljene za delovanje tudi po koncu vrha. Predsednica Evropske komisije se je udeležila tudi drugega vrha za demokracijo, ki je potekal od 28. do 30. marca 2023.

FINANČNI INSTRUMENTI

Glavna instrumenta financiranja Evropske unije za podporo demokracije v tujini sta [Instrument za sosedstvo ter razvojno in mednarodno sodelovanje \(NDICI\) – Globalna Evropa](#) ter [instrument za predpristopno pomoč \(IPA\)](#) za obdobje 2020–2027. Instrument za predpristopno pomoč podpira države kandidatke in potencialne države kandidatke za članstvo v Evropski uniji pri doseganju ustreznih meril članstva. Iz Instrumenta za sosedstvo ter razvojno in mednarodno sodelovanje pa se financirajo geografski projekti preostalih držav, ki jih ne pokriva instrument za predpristopno pomoč, pa tudi tematski programi, ki naj bi imeli doseg na svetovni ravni. Med glavnimi cilji so utrjevanje, podpiranje in spodbujanje demokracije, pravne države in spoštovanja človekovih pravic. Tematski programi o človekovih pravicah in demokraciji se osredotočajo na organizacije civilne družbe ter zagovornike demokracije in človekovih pravic. Njegov proračun znaša 1,511 milijarde EUR, deluje pa neodvisno od soglasja vlad partnerskih držav. Program financira tako misije Evropske unije za opazovanje volitev in dopolnilne ukrepe na volitvah kot sodelovanje s ključnimi mednarodnimi partnerji na področju demokracije in človekovih pravic.

Leta 2013 je začela delovati [Evropska ustanova za demokracijo](#), ki deluje samostojno kot pravna oseba zasebnega prava in naj bi podpirala prizadevanja političnih subjektov in subjektov civilne družbe za demokratične spremembe. Na hiter, prožen in nebirokratski način jim zagotavlja prilagojeno finančno pomoč, deluje pa s posebnim poudarkom na vzhodnem in južnem sosedstvu Evropske unije. Upravni odbor ustanove sestavljajo predstavniki držav članic in institucij Evropske unije, med katerimi je do devet poslancev Evropskega parlamenta, ter drugi strokovnjaki.

VLOGA EVROPSKEGA PARLAMENTA

Evropski parlament je edina institucija Evropske unije, ki jo državljani Unije neposredno izvolijo, zato je močno zavezan spodbujanju trajnostne demokracije po svetu, kar je poudaril v več svojih resolucijah. Vsako leto sprejme resolucijo o človekovih pravicah in demokraciji v svetu ter o politiki Evropske unije na tem področju, v kateri preuči glavne izzive in dosežke Evropske unije pri njenem pristopu k podpiranju demokracije ter da priporočila za naprej. Novembra 2023 je sprejel [priporočilo o povečanju pravice do sodelovanja](#) na resničnih volitvah.

Zasnoval je tudi vrsto orodij za neposredno [podporo demokraciji po svetu](#). Parlament ves čas sodeluje pri opazovanju volitev in si prizadeva za večjo legitimnost nacionalnih volilnih postopkov, večje zaupanje javnosti v volitve in varstvo človekovih pravic. Vsako leto v tretje države napoti več parlamentarnih delegacij na opazovanje volitev ali

referendumov. Delegacijo poslancev lahko napoti v državo, če volitve potekajo na nacionalni ravni, če tamkajšnje oblasti povabijo Evropsko unijo ali Evropski parlament in če je tam že misija za daljši čas. Njegove delegacije so vedno del misije EU za opazovanje volitev ali misije za daljši čas v okviru Urada za demokratične institucije in človekove pravice pri Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE). Parlament sodeluje pri določanju in načrtovanju misij EU za opazovanje volitev, pa tudi pri spremljanju dogajanja po zaključeni misiji.

Da bi zagotovil celovit pristop k podpiranju demokracije, poleg opazovanja volitev izvaja dodatne dejavnosti, kot so predvolilne dejavnosti, spremljanje dogajanja po volitvah, ukrepi na področju človekovih pravic in pobude v pomoč parlamentarnemu delu. Posebno pozornost namenja državam širitve in evropskemu sosledstvu. Parlamentom zunaj meja Evropske unije pomaga krepiti institucionalne zmogljivosti s konferencami in seminarji, skupnimi programi usposabljanja in študijskimi obiski za poslance in uradnike ter s štipendijami za uslužbence parlamentov tretjih držav. Partnerskim parlamentom pomaga pri vključevanju človekovih pravic v zakonodajo in povezovanju s civilno družbo. Nosilec demokratičnih sprememb, tudi zagovornikom človekovih pravic, pomaga graditi zmogljivosti ter spodbuja svobodo medijev in neodvisno novinarstvo. Del tega pristopa so [nagrada Saharova za svobodo misli](#) in dejavnosti skupnosti prejemnikov nagrade Saharova.

Za izrecno podporo političarkam in poslankam je namenjen [program Simone Veil](#). Parlament nudi tudi podporo in strokovno znanje na področju mediacije in dialoga, in sicer s ciljnim dejavnostmi skupaj s partnerskimi parlamenti in mednarodnimi prireditvami, osredotočenimi na mediacijo in preprečevanje konfliktov. [Dialog Jeana Monneta za mir in demokracijo](#) je orodje za mediacijo, ki ga je Parlament zasnoval, da bi povezal politične voditelje ter tako spodbujal medstrankarsko komuniciranje in doseganje soglasja. [Program za mlade politične voditelje](#) je ena od vodilnih pobud, ki naj bi spodbujala dialog in razumevanje med prihodnjimi voditelji zunaj Evropske unije ter tako prispevala k navezovanju zaupanja in gradnji miru. V [resoluciji](#) Evropskega parlamenta o gradnji zmogljivosti Evropske unije za preprečevanje konfliktov in mediacijo, sprejeti marca 2019, je priznan pomen mediacije in dialoga ter vloga Parlamenta pri tem. Parlament v okviru [programa „Solidarnost s poslanci“](#) redno razpravlja o razmerah na področju človekovih pravic poslancev po svetu in si prizadeva zaščititi ogrožene poslance prek partnerstev s poslanci Evropskega parlamenta.

Skupina za podporo demokraciji in usklajevanje volitev daje politične smernice za različne dejavnosti Parlamenta. Sestavlja jo 16 poslancev, sopedredujeta pa ji predsednika Odbora za zunanje zadeve in Odbora za razvoj. Skupina odloča o misijah Evropskega parlamenta za opazovanje volitev in sprejme [letni delovni program](#) drugih dejavnosti. Za leto 2023 je skupina znova potrdila šest prednostnih držav in regij (Ukrajino, Gruzijo, Moldavijo, Tunizijo, Zahodni Balkan in vseafriški parlament, po političnih dogodkih v začetku poletja 2020 pa tudi Belorusijo kot *ad hoc* politično prednostno nalogo) ter tematska področja (pred- in povolilne dejavnosti, parlamentarno mediacijo, ukrepe na področju človekovih pravic, med drugim tudi skupnost prejemnikov nagrade Saharova in štipendijo Saharova, ter parlamente in demokratične inovacije).

RASMA KASKINA
10/2023

